

עורכת: ד"ר מירה צורף עריכה לשונית: הדס סופר-שבתאי

כרך 4, גיליון מס' 8, 6 באוגוסט 2014

מה מאחורי ה"כתף הקפואה" של אל-סיסי כלפי החמאס?

ד"ר מירה צורף

נחישותו של נשיא מצרים, עבד אל-פתאח אל-סיסי, לראות בחמאס אויב, על כל המשתמע מכך, נובעת ישירות מהנסיבות המהפכניות שהביאו אותו לכס הנשיאות. אל-סיסי הדיח את הנשיא המכהן דאז, מוחמד מורסי, אשר ניבחר בבחירות דמוקרטיות, ועשה זאת בשם "רצון העם" (אראדת אל-שעב), כשהוא נישא על גלי ההערצה של הציבור המצרי. כמו כן הוא הכה מכת מחץ את תנועת האחים המוסלמים, הוציאה אל מחוץ לחוק, הכריז עליה כעל ארגון טרור, והחל מלחמת חורמה בלתי-מתפשרת כנגד ארגוני הטרור בסיני, במסגרתה לא היסס להרוס מאות מנהרות אשר שמשו להעברת אמצעי לחימה לרצועת עזה וממנה לארגוני הגיהאד העולמי הפועלים בסיני. כל מרצו של הנשיא המצרי וכל עתותיו מוקדשות לשיקומה של מצרים לאחר ארבע שנים כאוטיות, אשר במהלכן הידרדרה כלכלתה אל עברי פי פחת, ממדי העוני תפחו, מספר המובטלים – אשר כ-70% מהם הינם צעירים שגילם נע בין 15-29 – האמיר, התיירות שותקה לחלוטין והביטחון במרחב הציבורי התערער.

במצב עניינים זה הפנים אל-סיסי את העובדה שעל אף שהוא מצטייר בעיני עמו כמי שמסוגל להשיב את היציבות, הביטחון והצמיחה הכלכלית למצרים, "אין לו צ'ק פתוח לעשות במצרים ככל העולה על רוחו" ואף לא פרק זמן בלתי-מוגבל לפעול להבראתה, כפי שהטיב לבטא זאת הסופר אבראהים דאוד ביומון "היום השביעי" (אל-יום אל סאבע): "הנשיא יודע היטב שעמו, אשר הכניס שני נשיאים לכלא... לא יהסס לעשות זאת בשלישית אם ילך הנשיא בדרכו של אחד מהם". גם אמצעי התקשורת המצרים משדרים מסר דומה. כך, לדוגמא, העביר עמרו אדיב בתוכנית הטלוויזיה שלו "קאהיר היום" מסר לנשיא בזו הלשון: "תודיעו לגנרל שירח הדבש הסתיים וכעת הגיעה העת לעבוד". הצעירים במצרים, אף הם לא טמנו את ידם בצלחת והביעו בדרכם הווירטואלית את עמדותיהם כלפי הנשיא הנבחר. אחד מהם, אחמד אבו דהאב, בן 35, יזם את הקמתו של אתר אינטרנט בשם: "סיסימטר" (sisimeter.net), שתכליתו לעקוב אחר מימוש (או לחילופין אי-מימוש) הבטחותיו של אל-סיסי לבחוריו. בעמוד הבית של האתר נכתב, בין

השאר, כי "...הכל מודעים לציפיות הגבוהות שתולה חלק ניכר מהעם המצרי בנשיא אל-סיסי. דווקא משום כך פתחנו אתר זה כדי שישמש כתובת להצעותיכם ולתביעותיכם מהנשיא הנבחר". ה"סיסימטר" מחולק למספר נושאים, המשקפים את סדר העדיפויות הלאומי אותו הכתיבו מהפכני תחריר ובכלל אלה: חינוך, בריאות וצדק חברתי. בכל אחת מן הקטגוריות הללו מופיעות הן הצעות לסדר היום, שאותם מפנים אזרחים מן השורה לנשיא, הן ביטויי הערכה על הפעולות שהחל בביצוען או לחילופין ביקורת כלפיו. התבטאויות כגון אלה משקפות, למעשה, את תמציתה של מהפכת ה"אביב הערבי" המצרית, שבמהלכה הפנים העם המצרי את רעיון הריבונות והגיע לכלל הכרה כי על השליט לשרתו ולפעול למען רווחתו. ואכן, התחקות אחר פעילותו של אל-סיסי בחודשים האחרונים מצביעה על נחישותו של הנשיא לחלץ את מצרים מן המצב הכלכלי הקשה בו היא נתונה. הגזירות הכלכליות שהטיל על הציבור במטרה לצמצם את הגירעון התקציבי, ואשר כללו, בין השאר, את צמצום הסובסידיות על דלק ואנרגיה, שהובילו באופן טבעי לעלייה דרמטית במחירי הדלק והחשמל, כמו גם הגדלת המיסוי על סיגריות ואלכוהול וכן על תוצרת חקלאית ומוצרי טקסטיל, לא הוציאו את ההמונים אל הרחובות והכיכר לא התמלאה במפגינים. זאת בשונה מכפי שהתרחש בעבר כשהנשיא מובארכ צמצם את הסובסידיות על מצרכי היסוד ב-2006 וכתוצאה מכך יצאו המוני מצרים אל הרחובות בהפגנות מחאה שבעקבותיהן נאלץ הנשיא לחזור בו מהחלטתו ולהחזיר את הסובסידיות כדי להרגיע את הרוחות. את תגובת הציבור המצרי ניתן לייחס, בין היתר, לדוגמה האישית שהפגין אל-סיסי עת ויתר על מחצית ממשכורתו החודשית ותרם אותה לקופת האוצר. במעשהו זה קנה הנשיא את אמונו של הציבור המצרי והוכיח לכל שהוא בבחינת נאה דורש ונאה גם מקיים ובכך השיג, נכון לעכשיו, את השקט התעשייתי המתבקש שיאפשר לו לפעול לשיקומה ולהבראתה של מצרים.

על רקע מצבה הפנימי של מצרים ומעמדו של הנשיא אל-סיסי כנשיא "על תנאי" יש להבין את עמדתה כלפי תנועת החמאס כפי שבאה לידי ביטוי במהלך מבצע "צוק איתן". אל-סיסי רואה בתנועת החמאס את האחות הצעירה של תנועת האחים המוסלמים. ככזאת, הוא רואה בה ארגון טרור המאיים על גבולה הדרומי של מצרים ומסכן לא רק את בטחונה אלא אף את מאמציה להחיות את התיירות לסיני ולפעול לשיקומה של האוכלוסייה הבדואית בחצי האי, שהוזנחה מזה דורות על ידי ראשי המשטר במצרים והפכה כתוצאה מכך למשתפת פעולה עם ארגוני הטרור הפועלים בשטחו. לדידו, היא האחראית לפיגועי הטרור שאירעו בסיני ואשר גבו את חייהם של עשרות חיילים וקצינים מצרים, הן בתקופת שלטונו של קודמו, מוחמד מורסי, שעה שהוא עצמו כהן כשר ההגנה בממשלתו, והן לאחר הדחתו. בכלל אלה ניתן לציין את הפיגוע ברפיח באוגוסט 2012, במהלכו נהרגו 16 חיילים מצרים בשעה שסעדו את סעודת האפטאר, את חטיפתם של קציני משטרה מצרים בראשית המהפכה והחזקתם כבני ערובה ברצועת עזה כקלף מיקוח לשחרור אסירים פוליטיים כמו גם את חטיפתם של שבעה חיילים מצרים ברפיח במאי 2013, שנועדה להביא להדחתו של אל-סיסי שניהן אז כשר הגנה.

זאת ועוד, בנאומו ב-23 ביולי לרגל ציון יום השנה למהפכת הקצינים החופשיים (1952) הדף אל-סיסי את ההאשמה כי מצרים מפנה עורף לעם הפלסטיני והצהיר כי לאורך ההיסטוריה הארוכה של הקונפליקט הישראלי-פלסטיני הקריב העם המצרי מאה אלף קורבנות למען הפלסטינים. בנאומו ביקר הנשיא את תנועת החמאס על דבקותה במאבק המזויין (*המקאנמה*) וטען כי לאחר

ארבעים שנות הליכה בכוון אחד הגיעה העת לעצור לרגע ולשקלל את מאזן ההישגים והכישלונות. אל סיסי חתם את נאומו בהכרזה חד-משמעית כי מדיניותה של מצרים בסוגיה זאת תוכרע בהתאם לצורכי הביטחון הלאומי המצרי. התקשורת המצרית, הכתובה והאלקטרונית, מתייצבת מאחורי הנשיא, תומכת בעמדתו ומשדרת מסר ברור וחד משמעי: "מצרים תחילה" (מצר אַנְלֵן). שהמשמעות הנגזרת ממנו היא שהטיפול במצוקותיה של מצרים ומציאת פיתרון לבעיותיה הכלכליות והחברתיות הקשות קודמים לכל עיסוק בבעיותיהם של האחים הפלסטינים. "עייפנו, משעל, מלהגן על הבעיה הפלסטינית... די לנו בצרותינו", כתב חמדי רזק בטורו הקבוע באל-מצרי אל-יום. עמר אל-שבאפי, גם הוא בעל טור בעיתון זה, הצהיר כי "איש אינו צריך לסבך את הצבא המצרי בשום מלחמה חיצונית שאין לה זיקה להגנה על אדמתו הלאומית". ואילו מחמוד סולטאן, מעורכי אל-מצריין, תמה "כיצד אפשר לבקש מאזרח רעב, משולל טיפול רפואי וחינוך ראוי, שאינו ישן בבטחה בביתו, אינו בריא בגופו ואין לו במה להאכיל את ילדיו, להיות חייל במערכה על שחרור ירושלים?"

מדיניות זאת, לטענת המצרים, אינה סותרת את הסולידריות והאמפטיה שהם חשים כלפי העם הפלסטיני היושב ברצועת עזה שכן, לדידם, פלסטין אינה רק עזה ועזה אינה כל כולה חמאס. מצרים מבחינה בין העם הפלסטיני לבין מנהיגיו, אשר זנחו, לטענתה, את האינטרס הלאומי ופעלו למען אינטרסים זרים ובראשם אלה של האחים המוסלמים, קטר ואיראן, והפקירו את העם הפלסטיני לטובת תאוותם לשררה. יש הרואים בהתבטאויות כגון אלה ניסיון מצרי לתקוע טריז בין הציבור הפלסטיני היושב ברצועה לבין נבחריו, להוכיח לו באותות ובמופתים שבחירתו בחמאס ב-2006 בטעות יסודה, ולהכתיר עבורו את מחמוד עבאס כמנהיג הראוי, העשוי לחלץ אותו מהאסון שאליו דרדרו אותו מנהיגי החמאס. עבור המצרים אבו מאזן, שוויתר זה מכבר על אופציית המאבק המזויין ובחר לממש את חלומו של העם הפלסטיני למדינה עצמאית משלו בדרך המשא ומתן – כמוהו כאנואר סאדאת, שזנח את אופציית המלחמה, שהתישה את העם המצרי ורוששה אותו ובחר בשלום כחלופה, שבזכותה השיבה לעצמה מצרים את כבודה ואת אדמותיה. ברוח זו פרסם גמאל אבו חסן, יום למחרת נאום הנשיא אל-סיסי, מאמר ביומון המצרי אל-מצרי אל-יום שכותרתו: "מדוע אין המצרים מזילים דמעות על עזה?" במאמרו קובע אבו חסן כי מצרים מתנגדת לאסטרטגיה ההרואית, לכאורה, של החמאס וסבורה שחסרוניתה עולים על יתרונותיה. למעשה, טוען הכותב, מצרים לא שינתה את עמדתה בסוגיה הפלסטינית בשלוש השנים האחרונות, עת נחשפה לסכנות שטומנת בחובה אסטרטגית ה"התנגדות". המצרים, ממשיך אבו חסן, הבינו זאת זה מכבר ואמצו אסטרטגיה שונה, שהוכחה כיעילה הרבה יותר בטיפול בסכסוך מורכב זה.

עמדתה הרשמית של מצרים ביחסה לתנועת החמאס משליכה באופן טבעי גם על עמדתה כלפי ישראל. מעולם לא נשמעו בתקשורת המצרית הממלכתית קולות אוהדים לצעדים בהם נוקטת ישראל כלפי החמאס כפי שנשמעו במהלך "צוק איתן". אחד מאלה הוא תופיק עכאשה, העורך הראשי ובעליה של תחנת השידור אל-פראעין, שהכריז "אני מסיר את כובעי בפני ישראל ואני אומר לצבא, לעם ולהנהגה הישראלית – אתם גברים". התבטאות נוספת המשקפת מגמה זאת היא זו של שר האנרגיה המצרי, אסמאעיל שריף, אשר הצהיר לאחרונה בראיון שהעניק לזיילי ניז המצרי כי "יבוא הגז מישראל הכרחי... זהו אינטרס מצרי שחייב להיות מיושם באופן מידי

כיוון שאנו מתמודדים עם משבר אנרגיה. מגעים עקיפים של הנשיא המצרי והממשלה עם ישראל אינם עוד בגדר טאבו". גם העובדה שמצרים מתמידה בהרס המנהרות בסיני, מסכלת באופן עקבי ירי טילים מסיני לשטח ישראל, כמו גם ניסיונות של מחבלים מתאבדים לחצות את הגבול במטרה לבצע פיגועי ראוה בישראל, ומסתפקת בפתיחות קצרות ודלילות של מעבר רפיח לצרכים הומניטריים – אף היא לא הובילה להפגנות המוניות ברחובות. למעט תנועת *תמרוד* שקראה לסלק את השגריר הישראלי מקאהיר ויוזמות של יחידים וקבוצות, שנרתמו לאסוף תרומות למען תושבי רצועת עזה, נראה שמרבית קבוצותיה של החברה המצרית הפנימו את העובדה ששיתוף הפעולה הביטחוני והכלכלי ההולך ומתהדק עם ישראל הינו אינטרס מצרי מובהק, ובאשר לאלה שהתלבטו בין הבית המצרי לבין הקולקטיב המוסלמי ובין ההגנה הבלתי מתפשרת על הגבול המצרי בסיני להגנה על עזה ותושביה, הם בחרו בשלב זה ב"מצרים תחילה".